

THE
GOVERNANCE
GROUP

Norske og europeiske interesser i Kina

Prioriteringer i en krevende tid

For Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)

Forord

Dette notatet er skrevet av *The Governance Group AS* på vegne av Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO).

Kinas utvikling har stor betydning for norsk næringsliv og for Norges utenrikspolitiske interesser. NHOs ambisjon i denne sammenheng er å bidra til økt forståelse for hvilke utfordringer og muligheter Kinas fremvekst fører med seg.

Som del av forarbeidet har 23 personer blitt intervjuet, 16 av dem har lederposisjoner i norske selskaper i Kina, syv er personer som følger Kina tett, enten som forskere eller som næringslivsaktører. Intervjuobjektene som representerer norsk næringsliv i Kina, har blitt spurt om hvordan de ser muligheter og utfordringer de nærmeste årene for sitt selskap og sin bransje i det kinesiske markedet.

Det er viktig å understreke at disse intervjuene på langt nær er omfattende nok til å trekke konklusjoner på vegne av alle norske bedrifter i Kina. Intervjuene har snarere fungert som rettesnor og komplementær kilde for å belyse problemstillinger som kan ha betydning for norske satsinger i det kinesiske markedet.

Noen tendenser er likevel tydelige og gir verdi til videre i diskusjoner omkring norske næringspolitiske prioriteringer i forholdet til Kina.

The Governance Group står ansvarlig for innholdet i notatet.

Oslo, November 2020.

Hovedforfatter av rapporten er Henning Kristoffersen.

Kvalitetssikret av Joachim Nahem, Kristian R. Andersen og Jannik Arvesen.

Innhold

Sammendrag	4
Bakgrunn: Koronakrisen har gitt økt polarisering.....	5
Norge og Kina: Forholdet bedrer seg, men fortsetter å være krevende	5
Norsk næringsliv i Kina: økende skepsis til Kina her hjemme.....	6
USA fortsetter å presse sine allierte i rivaliseringen med Kina.....	6
Kommunistpartiet har økende støtte og legitimitet i egen befolkning	7
Med Biden dempes spenningsnivået, men rivaliseringen fortsetter	8
Europa viktigere for Kina, men Kina stadig mer krevende for Europa	8
Del 1. Økonomi: Arbeidsledighet – den store trusselen	9
Kinas innhenting ligger langt foran andre store økonomier.....	9
Covid-19 krisetiltak: Fabrikker og produksjon foran husholdninger og handel.....	10
Washingtons handelskrig skader amerikanske selskaper og forbrukere	10
Kinas fjortende femårsplan (2021-2025).....	11
Utjevning gir økt innenlands forbruk	12
Del 2. Teknologi: Det store slaget mellom supermaktene.....	13
USA går til handelskrig når kinesiske selskaper innoverer, ikke når de kopierer	13
Immaterielle rettigheter (IPR): på bedringens vei, men fortsatt en utfordring.....	14
Amerikanske teknologiselskap avhengige av Kina i overskuelig fremtid.....	15
USAs teknologikrig handler om mer enn nasjonal sikkerhet.....	15
Del 3. Handel: Norsk eksport til Kina og Asias vekstmarkeder bør øke	16
Økt eksport til Kina og Asia bedrer konkurransekraften	17
Kinas satsing på miljø gir muligheter for norsk næringsliv	17
Forutsigbar markedstilgang viktigst for næringslivet	18
Norsk næringsliv har et ansvar i handelen med Kina – som overalt ellers.....	19
Del 4. Anbefalinger	20

Sammendrag

Koronakrisen førte til at Kina fikk en nedgang i bruttonasjonalprodukt (BNP) på 6,8 prosent for årets første tre måneder. Kinesisk økonomi har imidlertid hentet seg inn igjen og det er godt håp om en vekst i BNP på over to prosent for 2020 som helhet. Kinas innhenting står i sterk kontrast til den globale utviklingen der det er ventet en negativ vekst i BNP på mer enn fire prosent.¹

Kinas andel av global eksport er på sitt høyeste noensinne. Koronakrisen har med tydelighet vist hvor avhengig verden har blitt av import fra Kina. Det finnes knapt samfunnskritiske produkter, slik som medisiner og medisinsk utstyr, som ikke har kinesiske fabrikker som del av verdikjeden.

Kina anklages av en rekke land og organisasjoner for menneskerettighetsbrudd overfor uigurene i den vestlige Xinjiang-provinsen. Anklagene omfatter masseinternering, vilkårlig fengsling og tvangsarbeid. Norske selskaper må forsikre seg om at de kan stå inne for alle deler av sitt engasjement i Kina.

Kommunistpartiet i Kina hadde solid støtte i befolkningen før koronakrisen, og har etter alt å dømme kommet styrket ut av krisen. I en rekke land utenfor Kina går utviklingen i motsatt retning, og skepsisen til Kina øker betydelig.

Kina er verdens største marked målt i kjøpekraft, og det viktigste markedet i Asia for Norge. I 2019 gikk 10 prosent av norsk eksport til Asia, der veksten har vært høy de siste årene, mens 77 prosent gikk til et europeisk marked med svak vekst. En sterkere posisjon i Kina og Asia for norsk næringsliv vil kunne bidra vesentlig til å øke eksporten i en tid der det forventes fall i olje- og gassinntektene.

Kinas teknologiske fremskritt gjør at også internasjonale selskaper gradvis opplever bedre beskyttelse i det kinesiske markedet. Manglende beskyttelse av immaterielle rettigheter (IPR) representerer fortsatt en betydelig bekymring for norske og utenlandske selskaper i Kina. Samtidig er det neppe mulig å lykkes uten å ta med det ypperste av egen innovasjon til det kinesiske markedet.

Norske aktører i Kina forventer at konkurransen fra lokale konkurrenter vil bli atskillig hardere. Flere understreker at de, som resultat av koronakrisen, forventer en enda sterkere offensiv fra kinesiske myndigheter når det gjelder insentiver til forskning og utvikling. Samtidig er det stor tro på at det er fullt mulig å matche den kinesiske innovasjonskraften.

Trump-administrasjonens handelskrig, med tollavgifter på kinesiske varer, har skapt frustrasjon i amerikansk næringsliv. Med Joe Biden som president er det å forvente at handelskrigen, med toll som fremste våpen, dempes. Det betyr ikke at USAs rivalisering med Kina avtar, men virkemidlene endres og dialogen blir mer forutsigbar. Bidens ambisjon er å samarbeide med allierte partnere for å vinne konkurransen med Kina.

Kina skal bli karbonnøytrale i 2060. Det er et ambisiøst mål som kommer til å være med å forme klima og miljøpolitikken i Kina i årene fremover. Kina ser til EU for klimasamarbeid, og norske selskaper ser på det å være ledende innenfor klima og miljø som et viktig konkurransefortrinn i det kinesiske markedet. Samtidig investerer Kina fortsatt i kull. Energisikkerhet står i høysete, og kull regnes som den mest pålitelige energikilden.

For Beijing øker viktigheten av Europa i takt med konfliktnivået med USA. EUs linje overfor Kina har hardnet betraktelig til. Toppmøtet mellom EUs ledere og president Xi Jinping i september i år bekreftet følgende utfordringer sett fra EUs ståsted:

- Kina er en konkurrent, og ses på som en «systemisk rival». Samtidig betraktes Kina som en strategisk viktig handelspartner. Stort behov for å samarbeide med Kina på klima og miljø.
- Det er fortsatt ubalanse mellom hvilke rammer som tilbys næringslivet: Det er en lang vei å gå før europeiske selskaper har samme markedstilgang og beskyttelse i Kina som kinesiske selskaper nyter godt av i Europa.
- Kinas menneskerettighetsbrudd mot uigurene i Xinjiang-provinsen, innføringen av sikkerhetsloven i Hongkong, og Kinas fremferd i Sør-Kina-havet gjør samarbeidet krevende på nær sagt alle områder.

¹ <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/10/13/tr101320-transcript-of-october-2020-world-economic-outlook-press-briefing>

Bakgrunn:

Koronakrisen har gitt økt polarisering

Det var lov å håpe at den globale koronakrisen hadde avvæpnende kraft på konflikten mellom verdens to stormakter: At USA og Kina samlet kreftene i kamp mot en felles fiende. Det motsatte har skjedd. Polarisingen har økt.

Den kinesiske utfordringen arter seg forskjellig for USA og Europa: For USA er problemet at Kina lykkes med å etablere seg som hovedutfordrer til USAs verdenshegemoni. For Europa er utfordringen mer nyansert, men den følger i kjølvannet av USAs problem: Hvordan skal Europa forholde seg til det autoritære Kina som nytt maktsentrum?

USA presser allierte til å begrense samhandlingen med Kina. Samtidig er det for mange norske forsknings- og utviklingsmiljøer vanskelig å se for seg at de skal være globalt ledende de neste tiårene uten å øke samarbeidet med kinesiske partnere. For norsk maritim næring, som næringsministeren hevder skal være verdensledende det neste tiåret,ⁱ er det avgjørende å lykkes i det kinesiske markedet.

Få er i tvil om at verden blir stadig mer avhengig av Kina for å løse vår tids viktigste globale utfordringer når det gjelder klima, miljø, fattigdom og helse. Dermed er behovet for å forstå utviklingen i Kina større enn noen gang. Det krever samarbeid og dialog på en rekke områder.

Samtidig gir Beijings maktutøvelse, Washingtons handelskrig, og global usikkerhet knyttet til koronakrisen, et utfordrende bakteppe for europeiske og norske satsinger i det kinesiske markedet.

NORGE OG KINA: FORHOLDET BEDRER SEG, MEN FORTSETTER Å VÆRE KREVENDE

Den norske regjeringen har lagt ned en betydelig innsats for å etablere et solid fundament for samarbeid med Kina siden 2016, da den mye omtalte normaliseringsavtalenⁱⁱ ble inngått.

I løpet av de to påfølgende årene etter 2016 besøkte både Norges statsminister og kongeparet Kina – med hver sine rekordstore næringslivsdelegasjoner. Til gjengjeld fikk Norge i fjor besøk av formannen i Den nasjonale folkedagen, Li Zhanshu, og sist sommer kom Kinas utenriksminister, Wang Yi, til Oslo. Førstnevnte er rangert som nummer tre i Kinas partihierarki. Disse besøkene begge veier kan vanskelig tolkes annerledes enn at det bilaterale forholdet mellom Norge og Kina for tiden er i godt gjenge.

Den kinesiske utenriksministerens besøk var nok delvis motivert av Norges nylige medlemskap i FNs sikkerhetsråd. Besøket illustrerer i så måte at medlemskapet representerer både muligheter og utfordringer. Posisjonen gir Norge tilgang til stormaktenes politiske ledere, og kan dermed brukes til å dempe konfliktnivået mellom dem. Samtidig blir det mer krevende å ligge lavt i terrenget i betente saker der USA og Kina har motstridene interesser. Balansegangen for norsk utenrikspolitikk kan bli utfordrende de nærmeste årene, spesielt dersom sikkerhet og alliansetilknytning prioriteres på bekostning av andre saksfelt i utenrikspolitikken.

I et system med to poler der konflikt og null-sum tenkning rå, mens globale institusjoner og avtaleverk får mindre betydning, er det ikke bare norske interesser som taper: Verden blir mindre stabil og mer utrygg. For norsk utenrikspolitikk ligger utfordringen i å insistere på en tredje vei, og ikke nøre opp under en stadig mer polarisert og sikkerhetsorientert verden der det godtas at valget til enhver tid står mellom USA og Kina.

For norsk næringsliv er det viktig med en utenrikspolitikk som ikke truer tilgangen til våre viktigste markeder. I så måte vil det være positivt om Norge bidrar til en utvikling i Europa der vi på egen kjøll bestemmer hva slags forhold vil skal ha til Kina. Det er i seg selv en stor nok utfordring i en tid der presset fra USA, vår viktigste allierte, stadig øker.

NORSK NÆRINGS LIV I KINA: ØKENDE SKEPSIS TIL KINA HER HJEMME

Kinas håndtering av koronakrisen har fått hard medfart i norske og internasjonale medier. Det har blitt stilt spørsmålstegn ved om ikke den globale krisen kunne vært betydelig mindre, kanskje til og med vært unngått, dersom Kina hadde håndtert utbruddet bedre i startfasen – der kritisk informasjon ble holdt tilbake, og der leger som varslet ble straffet, snarere enn belønnet.

Pandemien har synliggjort Kinas evne og vilje til å bruke autoritære virkemidler i arbeidet med å bekjempe virusspredning; isolering, overvåkning og sporing. Selv om tiltakene har fungert, frykter mange en forsterket autoritær utvikling i Kina som konsekvens av koronakrisen.

I våre intervjuer med norsk næringsliv i Kina peker noen trender seg ut:

- Brorparten av intervjuobjektene beskriver en situasjon der skepsisen til Kinas utvikling generelt øker blant kollegaer hjemme i Norge, samtidig som de selv er vesentlig mer positive til Kina enn sine hjemlige kolleger.
- Generelt stor interesse for å være stasjonert i Kina, som i stor grad handler om spennende arbeidsoppgaver i et dynamisk marked, og en bedret situasjon når det gjelder forurensning – spesielt i storbyene Shanghai og Beijing, der de fleste norske selskapene har sine hovedkontor.
- Handelskrigen mellom USA og Kina skader ikke selskapene direkte, men alle frykter for usikkerheten og nedgang i verdensøkonomien som følge av økt polarisering. I så måte vurderes tilstedeværelsen i det kinesiske markedet like mye som en faktor som tar ned risiko som det motsatte. Det forventes et lavere spenningsnivå med Joe Biden som amerikansk president.

Den økte skepsisen til Kina hos kollegaer hjemme i Norge, som flere av intervjuobjektene opplever, gjenspeiler en økende mistro til Kina også i andre land. *Pew Research Center* publiserte i oktober i 2020 en undersøkelse utført i 14 land, hovedsakelig vestlige samt Japan og Sør-Korea, der et negativt syn på Kina når en topp sammenlignet med de foregående ti årene.ⁱⁱⁱ Parallelt er det verdt å merke seg at tilliten til den økonomiske utviklingen synes å være sterk. Internasjonale investeringer i kinesiske aksjer det siste året har sett en økning på femti prosent til 2 460 milliarder yuan.^{2iv}

Flere av intervjuobjektene anslår at tilstedeværelsen av utenlandske representanter i norske selskaper generelt har gått ned i Kina. En undersøkelse som sier mer om hvorvidt det faktisk er tilfelle, og i så fall hva som kan være årsakene, ville kunne gi nyttig informasjon om utviklingen for norske selskaper i det kinesiske markedet. Likeså ville det vært interessant å vite mer om hvordan norske selskaper som vurderte nyetablering i Kina før koronakrisen nå vurderer en satsing i det kinesiske markedet.

USA FORTSETTER Å PRESSE SINE ALLIERTE I RIVALISERINGEN MED KINA

For Washington har det lenge vært en strategi å gjøre Kinas fremvekst til en global trussel og en verdikamp: Målet har vært å skape et bilde av et Kina som både har viljen og evnen til å endre hele verden. Mike Pompeo, USAs utenriksminister, illustrerte dette tydelig da han i en tale sist sommer hevdet at det å sikre våre friheter mot trusselen fra det kinesiske kommunistpartiet er det viktigste oppdraget i vår tid. Pompeo understreket at det ikke dreier seg om å velge mellom USA og Kina, men om å velge mellom frihet og tyranni: «*If the free world doesn't change – communist China will surely change us.*»^v

Jens Stoltenberg, NATOs generalsekretær, fremmet samme linje da han i juni uttalte at Kinas fremvekst truer åpne samfunn og individets rettigheter, og representerer økt konkurranse om våre verdier og levesett.^{vi} Siden den franske presidenten, Emmanuel Macron, erklærte NATO for hjernedød i november i fjor^{vii}, har det vært høyprioritet for Stoltenberg at NATO er mer på offensiven overfor Kina. Et av Macrons viktigste poenger var at den globale maktbalansen går i Kinas favør, og at Europa blir marginalisert i en tid der USA uvegerlig prioriterer Kina og Asia over Europa.

I Norge går antall amerikanske soldater ned fra om lag 700 til i underkant av 20.^{viii} Ifølge professor Øystein Tunsjø ved Institutt for forsvarsstudier skyldes disse endringene at USA ønsker å være mer relevante i Øst-Asia hvor en potensiell konflikt med Kina kan utspille seg.^{ix} Samtidig som Europa nedprioriteres forventer Washington støtte fra sine allierte i

² Tilsvarende ca. NOK 3500 milliarder.

sin rivalisering med Kina. USAs dreining i utenrikspolitikken mot Asia startet med Obamas «pivot to Asia»,^x og selv om strategi og virkemidler vil variere basert på hvem som har makten i Washington, vil det fortsatt være Kinas utvikling, snarere enn Europas, som styrer USAs utenrikspolitikk.

For NATOs relevans er det avgjørende at Kina fremstår som global trussel som nærmer seg våre breddegrader. Stoltenberg har da også understreket at vi befinner oss i en global konkurranse, der Kina representerer en utfordring på en rekke områder, fra Arktis til cyberrommet. Ekspertene avviser imidlertid at Arktis har høy prioritet for Kina.^{xi} Pompeo og Stoltenberg har begge sitt å tjene på en retorikk som bygger opp et fiendebilde av et aggressivt Kina som maner til kamp på flere fronter.

For USA representerer Kinas fremvekst et nullsumspill, som skal vinnes med eller uten allierte på laget. For EU og Norge gir økt polarisering mer krevende sikkerhetspolitiske og kommersielle dilemmaer, men utgangspunktet er et mål om å finne den rette balansen.

Det vil bety at USAs og EUs interesser i forholdet til Kina i noen tilfeller vil overlape, og at felles front naturlig nok vil være strategisk fornuftig. I andre tilfeller vil EU være langt bedre tjent med å forfekke sin egen linje. Utfordringen de siste fire årene har vært at USA ikke har vært en forutsigbar stat å samarbeide med.

KOMMUNISTPARTIET HAR ØKENDE STØTTE OG LEGITIMITET I EGEN BEFOLKNING

Washington under Trump har hatt et ønske om ikke bare å få med seg det globale samfunnet, men også det kinesiske folket, i kampen mot Kinas kommunistparti. Premisset for å få til det er en tydelig skille mellom det styrende kommunistpartiet og folket i Kina. Utenriksminister Mike Pompeo beskriver også det kinesiske folket som frihetselskende og fullstendig atskilt fra kommunistpartiet.^{xii}

Ash Center for Democratic Governance and Innovation ved Harvard University publiserte i år en omfattende undersøkelse av kineseres grad av tilfredshet med egne myndigheter.^{xiii} Undersøkelsen har fulgt utviklingen gjennom åtte runder med intervjuer i årene fra 2003 til 2016, og data er innhentet fra intervjuer med mer enn 31 000 mennesker i byer og på landsbygda. Noen av hovedfunnene:

- Kinesiske innbyggers tilfredshet med egne myndigheter har bedret seg på nær sagt alle områder siden 2003. Både når det gjelder nasjonale policy og lokale partibyråkraters atferd, scorer myndighetenes evne og effektivitet høyere i siste runde enn noen gang tidligere.
- Tilfredsheten med myndighetene avhenger av reelle endringer i folks livskvalitet, og marginaliserte grupper i fattige deler av landet tenderer mot å rapportere høyere grad av tilfredshet.
- Tilfredsheten med myndighetens håndtering av korrupsjon har økt markant. Der kun 35,5 prosent av respondentene var fornøyd med myndighetenes håndtering i 2011, hadde tallet steget til 71,5 prosent i 2016.

I *Edelman Trust Barometer 2020*^{xiv}, som gjennomføres årlig og når ut til 34 000 respondenter i 28 markeder, scorer Kina høyest når det gjelder folks tillit til myndighetene. Ifølge *Edelman Trust Barometer* har tilliten til myndighetene i Kina økt siden 2018. Begge disse undersøkelsene ble gjennomført før koronakrisen traff Kina og verden.

Alle i Kina som er intervjuet i dette prosjektet er enige om én ting: Myndighetenes tillit i befolkningen har styrket seg under koronakrisen. De beskriver en situasjon der lokale kollegaer anerkjenner myndighetenes resolute håndtering av krisen, en anerkjennelse som forsterkes når utfordringene i andre land observeres – spesielt i USA. En av intervjuobjektene siterte en lokal kollegas spontane utbrudd da krisen i USA ble diskutert: «*sånn har ikke vi det i Kina!*»

Selv om vi på langt nær har nok informasjon til å konkludere når det gjelder kommunistpartiets stilling i Kina, er det åpenbare farer for Norge og norsk næringsliv knyttet til å akseptere fiendebildet av kommunistpartiet og Kina som det onde, og der USA og vesten fremstår som det gode. En slik tolkning bidrar til å styrke nasjonalismen i Kina, med den følge at polariseringen og usikkerheten i verden øker ytterligere.

MED BIDEN DEMPES SPENNINGSNIVÅET, MEN RIVALISERINGEN FORTSETTER

Det er verdt å merke seg at Joe Biden fremstår som diametralt forskjellige fra Trump når det gjelder utenrikspolitikk og forholdet til Kina. Joe Biden har varslet et mindre dramatisk syn på Kina – som en rival, men også en potensiell samarbeidspartner på områder der det er nødvendig. I en artikkel i *Foreign Affairs*^{xv} utgitt i april i år legger Biden fram retningen USA vil ta med ham som president:

- **KLIMA:** USA skal inn igjen i Paris-avtalen så fort det lar seg gjøre, og USA skal lede verden i arbeidet for å motvirke klimakrisen. Biden ser klimaendringene som vår tids eksistensielle trussel.
- **DIPLOMATI:** Det første og viktigste verktøyet for amerikansk utenrikspolitikk skal være diplomati.
- **ALLIANSEBYGGING:** USA skal hamle opp med Kina der det trengs, om det gjelder urettferdig handel eller menneskerettighetsbrudd, gjennom allianser med andre demokratier. USA ønsker samarbeid med Kina der det er sammenfallende interesser, som når det gjelder klimaendringer, atomnedrustning og global helse.
- **INNOVASJON OG FORSKNING:** Konkurransen med Kina og andre skal vinnes gjennom å skjerpe amerikansk innovasjon og investeringer i forskning og utvikling. Kina og Russland skal ikke få muligheten til å diktere reglene for hvordan verden utvikler og bruker ny teknologi.
- **FRIHANDEL:** Handelsbarrierer som i praksis straffer amerikanere skal bygges ned, og en utvikling mot proteksjonisme globalt skal motvirkes.

Rivaliseringen med Kina vil med andre ord ikke avta med Biden, men fokus og fremgangsmåte vil uvegerlig endres. Dialogen mellom Washington og Beijing vil utvilsomt bli mer forutsigbar, men det er absolutt ikke gitt at Bidens linje vil gjøre hverdagen lettere i Beijing. Et USA som gjenvinner noe av tilliten globalt, og ikke minst i EU og blant sine allierte, kan raskt utgjøre en større utfordring for Kina.

EUROPA VIKTIGERE FOR KINA, MEN KINA STADIG MER KREVENDE FOR EUROPA

For Beijing øker viktigheten av Europa i takt med det økte konfliktnivået med USA. Der nær sagt alt økonomisk engasjement som kan styrke Kinas fremvekst synes som en trussel i Washington, er situasjonen i EU en annen. Selv om EUs linje har hardnet betraktelig til, og Kina har fått merkelappen «systemisk rival», betraktes Kina også som en strategisk viktig handelspartner.

Videomøtet mellom president Xi Jinping og Charles Michelle, president i Det europeiske råd, Ursula von der Leyen, president i EU-kommisjonen samt Angela Merkel, Tysklands forbundskansler, bekreftet EUs utfordringer i forholdet til Kina. Under møtet ble Xi Jinping konfrontert med situasjonen i Xinjiang, der Kina anklages for omfattende menneskerettighetsbrudd. I en etter sigende opphetet ordveksling var den kinesiske presidenten klar på at han ville ha seg frabedt dobbeltmoralisme, og at han på sin side hadde tillit til at Europa var i stand til å håndtere sine egne utfordringer knyttet til antisemittisme og menneskerettigheter.^{xvi}

Som en kommentar til europeiske lands dilemma i forholdet til Kina, har en rapport fra *Rhodium Group* forsøkt å definere hvilke områder i EU-Kina handelsforholdet som ikke representerer en sikkerhetsrisiko, en såkalt «grønn liste.»^{xvii} Overordnet beskriver rapporten at store deler av handelen mellom EU og Kina kan opprettholdes uten at det må settes inn spesielle tiltak. Ifølge rapporten utgjør 96 prosent av importen til EU fra Kina ingen sikkerhetsrisiko, mens 56 prosent av EUs eksport til Kina er risikofri.

Rhodium-rapporten understreker EUs utfordringer:

- 1) et behov for å definere hvilke deler av det økonomiske forholdet til Kina som faktisk representerer en sikkerhetsrisiko
- 2) å enes om hva det i praksis skal bety at Kina er en «systemisk rival.»

I hvilken grad vil det være mulig å trekke linjen ved nasjonal sikkerhetsrisiko, og for øvrig holde «geopolitiske følelser» utenfor, slik målet har vært i Rhodium-rapporten? Det nevnte toppmøtet mellom EU og Kinas president viste nettopp at geopolitiske temaer er det som for tiden preger forholdet mellom EU og Kina.

Tross åpenbare uoverensstemmelser, er både EU og Kina innstilt på å sette fart på forhandlingene om den bilaterale investeringsavtalen, *Comprehensive Agreement on Investment (CAI)*, med mål om ferdigstilling innen utgangen av året.^{xviii}

Del 1. Økonomi

Arbeidsledighet – den store trusselen

Den økonomiske aktiviteten i Kina er på vei tilbake til nivået vi så før koronakrisen, likevel er gjeninnhenting en skjør tilstand i Beijing – ikke minst fordi mange av Kinas handelspartnere igjen er i ferd med å stenge ned økonomisk aktivitet.

For Kina er det å sikre arbeidsplasser den ene faktoren det ikke kan kompromiseses på. At det er en stor nok utfordring forstår vi når antallet uteksaminerte fra Kinas universiteter og høyskoler sist sommer alene utgjorde 8,7 millioner jobbsøkere^{xix}, halvannen gang Norges befolkning.

KINAS INNHENTING LIGGER LANGT FORAN ANDRE STORE ØKONOMIER

Kina har verdens største økonomi målt etter kjøpekraft,^{xx} og har forsterket sin posisjon som verdens største eksportnasjon under koronakrisen. Intervjuobjektene som er konsultert i arbeidet med denne rapporten, og som jobber i norske selskaper i Kina, beskriver en situasjon der deres lokale kolleger nå lever sine liv stort sett som de gjorde før krisen.

Statistikken for det innenlandske forbruket og for eksporten støtter opp om bildet av et land og en økonomi sterkt på bedringens vei. Selv om forbruket for de første åtte månedene viser en betydelig nedgang på 8,6 prosent sammenlignet med fjoråret, var august et vendepunkt med en økning på 0,5 prosent i forhold til samme måned i 2019.^{xxi}

Kinas eksportvolum i august økte med 9,5 prosent sammenlignet med august i fjor – da var det den tredje måneden på rad med høyere eksport sammenlignet med fjoråret.^{xxii} Kinas andel av global eksport har økt til det høyeste nivået noensinne under koronakrisen.^{xxiii} Kinas sterke eksportvekst skyldes blant annet evnen til å levere på den høye globale etterspørselen etter «Covid-19 produkter», som medisiner og medisinsk utstyr, samt forbruksvarer til hjemmekontor og hjemmebruk – ikke minst elektronikk.

Der Kina hadde en nedgang i bruttonasjonalprodukt (BNP) på 6,8 prosent for årets første tre måneder, var dette snudd til vekst på 3,2 prosent for andre kvartal sammenlignet med 2019.^{xxiv} Veksten har siden fortsatt å øke, og var på 4,9 prosent i tredje kvartal.^{xxv} Dermed ligger kinesisk økonomi langt foran alle andre større økonomier når det gjelder å hente seg inn igjen under koronakrisen.^{xxvi} Kina unngår resesjon,³ og det er sannsynlig at den kinesiske økonomien vil oppleve en vekst i BNP på rundt to prosent for året som helhet.^{xxvii} Situasjonen i Kina står i sterk kontrast til prognosene for den globale økonomien, der det forventes en betydelig nedgang i BNP-utviklingen.

Selv om den økonomiske aktiviteten i stor grad har hentet seg inn i Kina, er det en bekymring at antall ansatte i produksjonsbedrifter fortsetter å synke – på tross av at eksporten øker. En mulig forklaring kan være at mindre private selskaper, som står for flest ansatte, ikke ser den samme etterspørselen, og dermed ser seg nødt til å gå til oppsigelser.^{xxviii}

³ Nedgang i bruttonasjonalprodukt (BNP) i to eller flere kvartaler på rad.
<https://snl.no/resesjon>

COVID-19 KRISETILTAK: FABRIKKER OG PRODUKSJON FORAN HUSHOLDNINGER OG HANDEL

Under finanskrisen i 2008 vedtok kinesiske myndigheter en gigantisk stimulanspakke på 4 000 milliarder RMB⁴, som den gang utgjorde 13 prosent av landets bruttonasjonalprodukt.^{xxix} I all hovedsak ble det investert i infrastruktur; høyhastighetstog, flyplasser, broer og T-baner.

Den gang var Kina, ifølge professor Arne Jon Isachsen ved Handelshøyskolen BI, «... *usedvanlig godt posisjonert for å føre en ekspansiv økonomisk politikk. Store valutareserver, liten statsgjeld og lav inflasjon...*»^{xxx} Stimulanspakken var vellykket i den forstand at Kina klarte å opprettholde en høy økonomisk vekst gjennom krisen, og at store deler av befolkningen i dag nyter godt av et effektivt offentlig transportsystem med god kapasitet. Kinas konkurranseevne har også profitert betydelig på oppgraderingen av infrastruktur. I 2008 var Kinas andel av verdiskapingen fra global industriproduksjon 14,4 prosent, i 2018 var den steget til 28,2 prosent.^{xxxi}

De økonomiske premissene under covid-19-krisen er vesentlig annerledes enn de var 2008. Kinas innenlandsgjeld⁵ utgjorde i mai i år 317 prosent av bruttonasjonalprodukt (BNP)^{xxxii}, et resultat i stor grad av et insentivsystem der lokale partitopper i hovedsak har blitt målt på økonomisk vekst – koste hva det koste vil. Kinesiske selskapers gjeld utgjør 157 prosent av Kinas BNP^{xxxiii} – den høyeste andelen i verden. Det er i hovedsak Kinas statseide selskaper som sitter på denne gjelden.^{xxxiv}

Gjeldsbyrden gjør at kinesiske myndigheter trår varsommere med covid-19 krisetiltak enn tilfelle var under finanskrisen i 2008. Samtidig har Kina betydelige valutaressurser,⁶ lav gjeld til utlandet⁷, og en høy sparerate.⁸ Det gir tross alt et vesentlig handlingsrom når det gjelder å iverksette nødvendige økonomiske stimuli.

Der Beijing under pandemien har prioritert tiltak som har støttet fabrikker og selskaper, ikke minst for å få opp produksjonsevnen igjen, har andre økonomier, inkludert USA, satt inn tiltak for å bedre husholdningenes økonomi.^{xxxv} Selv om Kina er opptatt av å styrke befolkningens kjøpekraft, har Beijing vært tilbakeholdne med økonomiske tiltak direkte til husholdningene. I den tidlige fasen av gjenopprettingen tyder mye på at Beijings prioritering har vært riktig. I tillegg til at økonomien har kommet raskt tilbake, har det også vært lettere å iverksette og overholde forebyggende helsetiltak på fabrikker, enn i butikker og kjøpesentre.^{xxxvi}

The Economist Intelligence Unit forventer at Kina på kort sikt nedprioriterer lån til utlandet og investeringer i Belte- og vei initiativet (BRI), noe som kan gå utover de fattigere landene som nyter godt av kinesiske investeringer.^{xxxvii} Så langt har det vist seg å være tilfelle. For de første seks månedene av året falt verdien av nye kontrakter i landene som er del av BRI med 5,2 prosent, mot en økning på over 33 prosent for samme periode i fjor.^{xxxviii}

WASHINGTONS HANDELSKRIG SKADER AMERIKANSKE SELSKAPER OG FORBRUKERE

Da USA startet handelskrigen med Kina var et viktig mål å skape mer rettfærdige konkurranseforhold for utenlandske selskaper i det kinesiske markedet. Her har Washington fortsatt betydelig støtte, også utenfor USA. EU har fulgt opp og kjørt en betydelig hardere linje overfor Kina.

Derimot er det vanskelig å se at Washingtons bruk av tollavgifter som våpen for å kvitte seg med underskuddet i handelen med utlandet har virket særlig etter hensikten. Sommeren 2020 nådde USAs handelsunderskudd det høyeste nivået siden 2008.^{xxxix} Kina har prioritert å få produksjonen raskt tilbake, og USA og en rekke andre land har importert kinesiske «Covid-19 produkter» i stort monn.

Washington må tåle hard kritikk for at handelskrigen i hovedsak fører til selvskading. Det er tross alt de amerikanske selskapene, som importerer de kinesiske varene, som må betale tollene. Dermed blir de også tvunget til å sette opp

⁴ 1 RMB utgjorde 1,33 NOK per 16.09.2020

⁵ Summen av gjelden til bedrifter, husholdninger og lokale myndigheter.

⁶ I mars 2020 var Kinas valutareserver på 3100 milliarder USD, tilsvarende omtrent tre norske oljefond.

⁷ I 2019 utgjorde Kinas utenlandsgjeld 14% av BNP. USA samme år: 95%
<https://www.ceicdata.com/en/indicator/china/external-debt-of-nominal-gdp>
<https://www.ceicdata.com/en/indicator/united-states/external-debt-of-nominal-gdp>

⁸ I 2018 utgjorde Kinas (selskaper, husholdninger, myndigheter) sparing 45% av BNP. USA samme år: 18%
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDS.TOTL.ZS?locations=CN>

prisene, noe som går utover den amerikanske forbrukeren. Kinas respons har naturlig nok vært å innføre toll på amerikanske varer, som igjen har skadet amerikansk eksportindustri, bøndene spesielt.^{xi}

Det er tilsynelatende like vanskelig for amerikanske bønder å erstatte det kinesiske markedet som det er for USA å bytte ut Kina som produksjonsland for størstedelen av amerikansk import. På tross av koronakrisen ser det ut som Kina klarer å holde forpliktelsene sine i forhold til «fase 1»-avtalen⁹ når det gjelder import av soyabønner fra USA.^{xii} Koronakrisen gjør det nær umulig for Kina å klare å nå det totale importnivået som loves i «fase 1»-avtalen.^{xiii}

En illustrasjon på hvordan næringsliv i USA ser på tollpolitikken overfor Kina, er at 3 500 amerikanske selskaper har gått til søksmål mot den amerikanske staten – et rekordstort antall over en relativt begrenset tidsperiode.^{xiii} Jo Biden har uttrykt frustrasjon over Trumps tollavgifter på varer fra USAs allierte – en politikk han karakteriserer som uforsvarlig.^{xiv} Bidens visepresident, Kamala Harris, var særdeles klar på hva hun mente om handelskrigen med Kina i debatt med Mike Pence, den nåværende visepresidenten: «*You lost that trade war... America lost 300 000 manufacturing jobs. Farmers have experienced bankruptcy because of it. We are in a manufacturing recession because of it.*»^{xv}

Det er med andre ord lite sannsynlig at Biden viderefører handelskrigen med Kina på samme måte som Trump – med toll som fremste våpen.

KINAS FJORTENDE FEMÅRSPLAN (2021-2025)

Kinas femårsplaner setter ambisjon og retning for landets økonomiske, sosiale og teknologiske utvikling, og er på mange måter landets viktigste styringsdokument. Ingen andre store økonomier operer med femårsplaner på denne måten. Kina har gjort det siden 1953, og det er neppe en overdrivelse i dag å si at Kinas femårsplaner nå også setter retning for den globale utviklingen. Under kommunistpartiets sentralkomitémøte i slutten av oktober i år (femte plenum) presenterte president Xi Jinping et utkast til neste femårsplan.

Den fjortende femårsplanen som starter i 2021 markerer en spesiell milepæl: Det er året for kommunistpartiets hundreårsjubileum, og det er året da partiets første hundreårs mål skal være innfridd – innen 2021 skal Kina ha blitt et «moderat velstående samfunn.» Selv om moderat velstående høres lite presist ut, har partiet under president Xi Jinping inkludert konkrete mål – som at Kinas bruttonasjonalprodukt (BNP) dobles i 2020 fra nivået i 2010 og at fattigdom skal elimineres innen utgangen av 2020.

Utkastet til neste femårsplan understreker Kinas betydelige utfordringer når det gjelder økende ulikhet mellom landsbygda og byene, forurensning og miljø, og innovasjon av høy kvalitet.^{xvi} Selv om fattigdommen har minsket kraftig de siste tiårene, har ulikhetene også økt betydelig, noe som kan true stabiliteten. Det forventes at utjevning blir prioritert de kommende årene – for å sikre stabilitet, og for å øke kjøpekraften i det store lag av befolkningen.

Koronakrisen gjør arbeidet med den fjortende femårsplanen mer preget av usikkerhet enn selv kinesiske ledere er vant med. Skepsisen til det stadig mer autoritære Kina tiltar i verden ellers, og selv om Kinas økonomi har hentet seg inn på imponerende vis, er det stor usikkerhet knyttet til den globale økonomiske veksten. Det gir et brokete bakteppe for den fjortende planen der følgende retning pekes ut:

- Mer selvforsynt raskere. Innovasjon, teknologiutvikling og vekst i innenlands etterspørsel skal gjøre Kina mindre avhengig av USA og globale markeder
- Det oppgis ikke lenger noe spesifikt mål for landets BNP-vekst. Fokuset er mer på å øke BNP per innbygger og på utjevning, gjennom å minske ulikhetene mellom urbane regioner og landsbygda.
- Klima og miljø: ambisjonene øker. Kina skal være karbonnøytrale i 2060.

Under koronakrisen har andre land fått eksponert sin avhengighet av kinesiske verdikjeder, samtidig har kinesiske ledere for alvor blitt klar over sin egen avhengighet av resten av verdens kjøpekraft. Fra Beijings ståsted blir verdens langvarige nedgang i den økonomiske veksten bildet på en ekstern risikofaktor som må tas ned. Om det skal fremheves et hovedmål med den fjortende femårsplanen må det være at Kina skal stå vesentlig sterkere på egne ben når den neste globale krisen inntreffer.

⁹ En avtale om våpenhvile i handelskrigen, signert i januar 2020, der blant annet Kina forplikter seg til å øke innkjøpet av amerikanske varer og tjenester med minst 200 milliarder USD over en toårsperiode, i 2020 og 2021, fra innkjøpsnivået i 2017.

Under møtet i sentralkomiteen var også de mer langsiktige målene frem mot 2035 tema. I hovedsak dreier det seg om Kinas videre modernisering, og vei mot å bli en innovativ stormakt med evne til teknologiske gjennombrudd innenfor det Kina regner som kjerneteknologier. En videreføring av planen *Made in China 2025*, der det defineres ti høyteknologiindustrier som spesielt skal satses på, deriblant; telekommunikasjon og neste generasjons informasjonsteknologi, elektriske biler og ny-energi-kjøretøy, maritim høyteknologi, robotteknologi og kunstig intelligens.

Som en innovativ stormakt ser Beijing det som naturlig at Kina også former spillereglene for teknologisk utvikling. USA og EU har de siste tiårene vært dominerende når det gjelder å sette globale standarder for industriproduksjon, om det gjelder lyspærer, mobiltelefoner eller elbiler. Fra Beijings ståsted er det uakseptabelt at EU i fremtiden setter standarder og krav til produksjon som EU-land knapt står for selv, og som i stor grad foregår i Kina og Asia.

Beijings ambisjon, slik den er formulert i planen *China standards 2035*, er at Kina i fremtiden selv setter standarder for produksjon innenfor ny teknologi der kinesiske selskaper er ledende. I så måte er denne planen en oppfølging av *Made in China 2025*, eller rettere sagt; ambisjonen med *Made in China 2025* er å få kinesiske selskaper i stor skala opp på et nivå som muliggjør *China standards 2035*.^{xlvii}

I en verden der Beijing meisler ut rammeverket for global industriproduksjon vil kinesiske selskaper naturlig nok ha vesentlig større mulighet til å konkurrere internasjonalt. Det er imidlertid minst to utfordringer:

- 1) kinesiske selskaper må lykkes med egenproduksjon av kjerneteknologi. Handelskrigen har tydeliggjort Kinas sårbarhet ved at kinesiske teknologiselskaper fortsatt i deler av produksjonen er avhengig av nøkkelkomponenter, som mikroprosessorer, fra i hovedsak amerikanske selskaper.
- 2) en slik innflytelse krever at Kina øker sitt globale engasjement – aller helst på en måte som gjør andre land vennligstilte. Under koronakrisen har utviklingen i stor grad gått i motsatt retning.

Kinas ambisjoner med *China Standards 2035* er åpenbart på kollisjonskurs med hvordan EU og USA ser for seg utviklingen. Joe Biden har vært klar på at det siste han ønsker er et Kina som dikterer reglene for hvordan verden utvikler og bruker ny teknologi: Det varsles storstilt satsing på USAs innovasjonskraft for å sikre at det er amerikanske selskaper og forskningsmiljøer som leder an i den globale teknologiutviklingen.

Hovedtrendene som vi har sett de siste par årene har blitt forsterket av koronakrisen og handelskrigen med USA. Kina har i mange år hatt som mål å dreie økonomien fra å være tungt eksportdrevet til å bli mer drevet av innenlandsk etterspørsel, en ambisjon som nå er formulert i strategien «dual circulation». Enkelt sagt betyr det en tyngre satsing på eget marked parallelt med at Kina opprettholder en sterk posisjon som eksportør for globale markeder.

UTJEVNING GIR ØKT INNENLANDS FORBRUK

I sentralkomiteens utkast til den neste femårsplanen er det en klar målsetting å redusere ulikheten i inntektsnivå mellom innbyggerne på landsbygda og de som bor i det urbane Kina. I tillegg gis det utsikter til reformer når det gjelder eiendomsretten som kan ha stor betydning for befolkningen på landsbygda.^{xlviii} Både utjevning og eiendomsrett har vært diskutert i årevis, likevel har forskjellene økt og privat eiendomsrett slik vi kjenner det er fortsatt ikke-eksisterende.

For innbyggerne på landsbygda har manglende eiendomsrett ført til at de i stor grad ikke har fått ta del i Kinas økonomiske fremgang de siste tiårene. Foruten at eiendommer på landsbygda som kan ha steget betydelig i verdi, ikke kan selges på samme måte som boliger i byen, har rurale landområder kunnet eksproprieres av myndighetene uten markedsbasert kompensasjon.

I tillegg har mange av Kinas flere hundre millioner migranter, som har gått fra å være bønder på landsbygda til å bli industriarbeidere i og rundt de store byene, vært utestengt fra å kunne kjøpe boliger i urbane strøk. Dermed har de heller ikke kunnet å ta del i den betydelige verdistigningen som innbyggerne i byene har nydt godt av. Dette følger av Kinas spesielle system for bostedsregistrering, på kinesisk kalt *hukou* – som også knytter rettigheter til sosial velferd opp mot innbyggerens opprinnelige bosted. Systemet har ført til store ulikheter der den urbane befolkningen har profitert på bekostning av innbyggerne på landsbygda.

I 2018 bodde nesten 60 prosent av den kinesiske befolkningen i byer, omkring 44 prosent hadde sin *hukou* i byen, mens rundt 16 prosent av befolkningen bodde i byene uten å ha lokal *hukou* der – ofte kalt den flytende befolkningen.

Nå har myndighetene tatt initiativ til å løse opp det rigide systemet for bostedsregistrering. Dette kan gi den flytende befolkningen mulighet til å investere i bolig i byene.^{xlix} Reform av eiendomsretten kan også skape økt trygghet og bedre økonomi for innbyggerne på landsbygda, ved at de kan selge jorda eller investere i å utvikle eiendommen.

En grunn til å tro på at utjevning og bedre rettigheter for den fattige delen av befolkningen er mer enn retorikk i denne runden, er at kommunistpartiet ser det som helt nødvendig for å oppnå økt innenlands vekst. Dermed minsker også avhengigheten av de globale markedene – et helt sentralt mål i den neste femårsplanen. Li Keqiang, Kinas statsminister, uttalte nylig at 600 millioner kinesere har en månedlig inntekt på kun 1000 yuan, som tilsvarer rett under 1400 norske kroner.^l Det ligger åpenbart et stort potensial for økt forbrukerkraft ved å bedre den økonomiske situasjonen til den fattige delen av befolkningen. I motsatt fall vil fortsatt økte forskjeller true stabiliteten og dermed også partiets legitimitet.

Del 2. Teknologi

Det store slaget mellom supermaktene

Teknologikrig er muligens et mer dekkende ord enn handelskrig for å beskrive konflikten mellom USA og Kina. USAs tiltak for å nekte Kina tilgang til kjerneteknologi svir atskillig mer enn toll og avgifter på varer som kinesiske selskaper i stor grad kan selge til andre markeder.

Deler av kinesisk høyteknologiproduksjon er fortsatt avhengig av amerikanske og utenlandske komponenter, men ingen av representantene for de norske selskapene som er intervjuet tror det vil vare evig. Flere påpeker at Kina har langt bedre forutsetninger for å bli teknologisk uavhengig av USA enn motsatt. Det henger sammen med den massive flyttingen av produksjon ut av USA. Haakon Bryhni, professor og forsker ved *Simula Centre for Digital Engineering*, er klar i sin dom over utviklingen: «*Det er utenkelig at Apples iPhone kan produseres i USA, amerikanerne har verken kunnskapen, produksjonsmidlene eller kapasiteten som kreves.*»

Tesla er et annet amerikansk selskap som satser stort på salg og produksjon i Kina. Teslas nye gigantfabrikk i Shanghai, som ble bygget i 2019 på smått utrolige 168 dager^{li}, produserer nå flere tusen biler i uka – både for det kinesiske markedet og for andre asiatiske og europeiske markeder.^{lii} Der det for Apple er umulig å se for seg flytting av produksjon hjem til USA, er Teslas flaggskip fortsatt Fremont fabrikk i California. Det er lenge siden Kina var det opplagte valget dersom billig produksjon var det eneste målet. For Tesla og Apple spiller åpenbart kostnader en viktig rolle, men enda viktigere er Kinas produksjonsevne og kapasitet når det gjelder høyteknologi produksjon, og ikke minst nærheten til det kinesiske markedet og til andre asiatiske markeder.

Samtidig gjør kunstig intelligens og automatisering at det i større grad kan svare seg å bygge opp produksjon i høykostland fremfor å produsere i Kina, spesielt for produkter som ikke er tiltenkt kinesiske eller asiatiske markeder.

USA GÅR TIL HANDELSKRIG NÅR KINESISKE SELSKAPER INNOVERER, IKKE NÅR DE KOPIERER

Et Kina som ikke evner mer enn å kopiere utgjør ikke en alvorlig sikkerhetstrussel for USA, og er heller ingen reell utfordrer til USAs verdenshegemoni. USAs handelskrig med Kina er på mange måter det beste beviset på at Kina evner å bli en innovativ stormakt – parallelt med at ettpartistaten blir stadig mer autoritær.

At Washington gjør rett i å ta kinesisk innovasjonskraft på alvor får støtte både av det europeiske og det amerikanske næringslivet i Kina. I den årlige undersøkelsen gjennomført av det europeiske handelskammeret^{liii} kan vi lese at: «*A key benefit of the Chinese market is its world-class research and development and innovation environment ...*»

Av 626 respondenter i den europeiske undersøkelsen vurderte 69 prosent i 2020 at kinesiske selskaper var like innovative, eller mer innovative, enn europeiske selskaper – mot 46 prosent som sa det samme i 2017. Når det gjelder rammebetingelser for innovasjon i Kina, svarer 78 prosent i 2020 at de er like gode eller bedre enn i resten av verden

– mot 57 prosent som sa det samme i 2017. Det er også interessant at kun 14 prosent av de europeiske respondentene ser kinesisk innovasjon som en trussel.

Blant norske selskaper som ser innovasjon i Kina som en mulighet finner vi DNV GL som i 2019 åpnet sitt forskningssenter for kunstig intelligens i Shanghai.^{liv} I lanseringsteksten kan vi lese at: «*The move recognizes China's position as a world leader in the (AI) technology ...*»

I den siste undersøkelsen gjennomført av det amerikanske handelskammeret i 2019,^{lv} oppgir 84 prosent at når det gjelder innføring av digitale teknologier er Kina på samme nivå eller foran andre globale markeder. 87 prosent av de 372 amerikanske respondentene svarer at det å satse på innovasjon er viktig eller svært viktig for at selskapet deres skal oppnå vekst i det kinesiske markedet.

De norske aktørene erfarer i stor grad at innovasjon i Kina er minst todelt, med et voldsomt kreativt driv innenfor ny teknologi, som digitalisering, kunstig intelligens og robotteknologi, mens det går langt tregere innenfor mer tradisjonell industri – der forbedringer og nyvinninger ikke nødvendigvis gir løfte om den samme raske, store gevinsten. Alle intervjuobjektene forventer at Kinas innovative kraft og teknologiutvikling fortsetter med uforminsket styrke, og konkurransen fra kinesiske selskaper vil bli sterkere. Flere understreker at de, som resultat av koronakrisen, forventer en enda sterkere offensiv fra kinesiske myndigheter når det gjelder insentiver til forskning og utvikling.

Samtidig er det stor tro blant de norske aktørene på at det i overskuelig framtid vil være behov for utenlandske selskaper i det kinesiske markedet, og at det er fullt mulig å matche den kinesiske innovasjonskraften i deres egen industri.

IMMATERIELLE RETTIGHETER (IPR): PÅ BEDRINGENS VEI, MEN FORTSATT EN UTFORDRING

Kinas egne teknologiske fremskritt gjør at kinesisk industri selv trenger beskyttelse mot kopiering og industrispionasje. Det betyr at internasjonale selskaper gradvis opplever bedre beskyttelse i det kinesiske markedet. Eksempelvis har selskaper som Lego og Jaguar^{lvi} de siste par årene vunnet frem i det kinesiske rettssystemet i saker mot lokale copycats.

Data fra det amerikanske handelskammerets årlige undersøkelse, viser at for amerikanske selskaper i Kina, utgjør manglende IPR-beskyttelse fortsatt den største hindringen for å øke satsingen på innovasjon. Samtidig oppgir de at situasjonen bedrer seg. I 2019 sa 69 prosent av medlemmene at Kinas IPR-beskyttelse har blitt bedre de siste fem årene, mot 59 prosent som sa det samme i 2018.

I undersøkelsen fra det europeiske handelskammeret vurderer to tredjedeler av de spurte at effektiviteten når det gjelder Kinas lover og regler for å beskytte IPR er tilfredsstillende eller svært god. Når det gjelder håndhevelsen av lover og regler for IPR svarer 40 prosent at den er tilfredsstillende eller svært god. For begge parameterne er dette den mest positive scoren siden 2012. Interessant er det også at 74 prosent av de europeiske respondentene svarer at deres selskap er villig til å ta med sin ypperste teknologi til Kina.

Brorparten av de norske selskapene som er intervjuet har vært i Kina i lang tid, noen i flere tiår. De beskriver gjennomgående at manglende beskyttelse av immaterielle rettigheter (IPR) har vært en bekymring hele tiden. En representant forteller at deres kinesiske konkurrenter åpenlyst kopierer selskapets sterke merkevare og logo, men at kopieringen skjer i et slikt grenseland at det vurderes som nytteløst å forfølge rettslig. For en rekke internasjonale selskaper er dette fortsatt hverdagen i Kina. For mange, inkludert det norske selskapet i dette tilfellet, er det derimot ikke nok til å vurdere å trekke seg fra det kinesiske markedet.

Et annet norsk selskap har lyktes med det som muligens er den største utfordringen i Kina, å finne en kompatibel partner som bidrar til å drive vekst i markedet. Selskapet har egen forskningsavdeling i Kina, men har fra starten av hatt en bevisst strategi om ikke å inkludere forskning- og utvikling i samarbeidet med sin kinesiske partner. Selskapet har heller ingen planer om å endre dette med det første.

Undersøkelsene fra det europeiske og amerikanske handelskammeret, og inntrykket fra de norske selskapene, bekrefter at manglende beskyttelse av immaterielle rettigheter (IPR) fortsatt representerer en betydelig bekymring. Samtidig er det neppe mulig å lykkes uten å ta med det ypperste av egen innovasjon til det kinesiske markedet.

AMERIKANSKE TEKNOLOGISELSKAP AVHENGIGE AV KINA I OVERSKUELIG FREMTID

Det er tvilsomt om det finnes norske selskaper som er helt avhengige av president Xi Jinpings rammebetingelser. For det amerikanske gigantselskapet Apple er det faktisk ingen overdrivelse å si at så er tilfelle. Dersom Apple ble tvunget til å flytte all aktivitet ut av Kina er det ikke gitt at selskapet noensinne ville klart å reise seg igjen. Det henger sammen med at for Apple er Kina ikke bare det største markedet utenfor USA, men det er senter for produksjon til verdensmarkedet. Apple har bygget opp produksjon i Kina siden 2001, og har i dag 90 prosent av sine leverandører i Kina.^{lvii} Apple har lenge vært klar over avhengigheten til kinesiske verdikjeder, og flyttet i 2017 mindre deler av produksjonen til Vietnam og India.

Under koronakrisen har Apples satsing i India fått betydelig oppmerksomhet.^{lviii} Strategien handler vel så mye om at Apple satser i det indiske markedet, som at selskapet ser for seg India som et reelt alternativ til kinesiske verdikjeder. Erfaringen fra Apples begrensede produksjon i India de siste årene er at India har en lang vei å gå før landets produksjonsevne og kapasitet er i nærheten av Kinas.^{lix} Tim Cook, Apples CEO, understreket Kinas sterke posisjon i februar, da koronakrisen sørget for nedstenging av kinesiske fabrikker; «*We've worked through earthquakes, tornados, fires, floods, tsunamis, and SARS ... If there are changes, you're talking about adjusting some knobs, not some sort of wholesale fundamental change.*»^{lx}

For Apple, og en rekke andre selskaper, har pandemien forsterket arbeidet med å bygge opp produksjon utenfor Kina, og begrense avhengigheten av kinesiske verdikjeder. Samtidig har Kinas evne til rask gjeninnhenting av produksjonskapasiteten tydeliggjort at det også ligger betydelig risiko i å fjerne Kina som senter for produksjon til det globale markedet.

I en tid der Kina trenger arbeidsplasser mer enn noen gang er det særdeles lite sannsynlig at selskaper som Apple vil tvinges til å forlate landet. Det er likevel verdt å merke seg at selv om Washington synes å ville gå langt i kampen for å bekjempe kinesiske teknologisekskaper, sitter Beijing med vel så gode kort på hånda.

Ingen av de norske selskapene i Kina beskriver denne type avhengighet til det kinesiske markedet, verken når det gjelder marked eller produksjon. En av årsakene til det er at den norske tilstedeværelsen i Kina gjenspeiler styrken i norsk eksportindustri, der hovedtyngden av selskapene er mer engasjert i tradisjonell industri, og vesentlig mindre i høyteknologi rettet mot forbrukermarkedet.

USAS TEKNOLOGIKRIG HANDLER OM MER ENN NASJONAL SIKKERHET

Der frykten for Kina ofte arter seg annerledes i Europa enn i USA, har EU nærmet seg USAs posisjon når det gjelder kinesiske leverandører av 5G mobilnett, i hovedsak dreier det seg om selskapene Huawei og ZTE.

Rådet for den europeiske union oppfordrer medlemslandene til å ta i bruk EUs «verktøykasse for cybersikkerhet»^{lxi} når leverandører av 5G skal velges. Denne «verktøykassa» nevner ikke Kina spesielt, men i innledningen kan vi lese at når det gjelder cybersikkerhet relatert til 5G er det kritisk å; «... *ensure the technological sovereignty of the Union.*» For stadig flere EU-land betyr det i praksis å utelukke Huawei og ZTE om listen med tiltak for risikohåndtering i «verktøykassa» skal følges fullt ut – slik Rådet anbefalte i oktober.^{lxii}

USA utøver et sterkt press på sine allierte om å utelukke kinesiske selskaper, og Washington kan til tider mistenkes for å ha en agenda utover nasjonal sikkerhet, som for eksempel et ønske om å ødelegge Huawei – et av Kinas aller fremste teknologisekskaper. Likevel er det en åpenbar forståelse for at debatten om utbygging av 5G handler om nasjonal sikkerhet.

Donald Trumps kamp for å forby den kinesiske videoappen Tik Tok får derimot vesentlig mindre forståelse. Videoappen har blitt et globalt fenomen blant unge, med 53 millioner ukentlige brukere bare i USA.^{lxiii} Som andre sosiale nettverk besitter Tik Tok store mengder persondata som kan misbrukes. Ifølge Mike Pompeo, USAs utenriksminister, forer Tik Tok data direkte til kommunistpartiet – noe det kinesiske eierselskapet ByteDance benekter.^{lxiv} Parallelt har amerikanske myndigheter satt i gang en alternativ løsning, et tvangssalg der en ukjent andel av Tik Toks business utenfor Kina kjøpes av ikke-kinesiske eiere, og alle bånd til Kina kuttes. De amerikanske selskapene Oracle og Walmart har i skrivende stund kommet lengst i den prosessen.

Den statlige kinesiske avisen *Global Times* kaller løsningen et ransforsøk, der USA regelrett tvinger et kinesisk selskap til å bli eid av amerikanske interesser når det har klart å bli konkurransedyktig nok til å lykkes i det amerikanske markedet.^{lxv} Synet får støtte i USA. Saikat Chaudhuri, leder for *Wharton School's Mack Institute for Innovation Management*, uttalte til *Financial Times* om Tik Tok-håndteringen: "It's really extreme and unacceptable for the leading democracy and what's supposed to be a tech leader and an example for how free markets can work."^{lxvi} Washingtons forsøk på å forby den kinesiske appen ble i slutten av september stoppet i en føderal domstol i USA. Tik Tok fikk medhold i sin argumentasjon om at Trump-administrasjonen brøt med ytringsfriheten og skadet selskapet med sin uforutsigbare oppførsel.^{lxvii}

Dersom håndteringen av Tik Tok er en termometer for hvordan Washington ser teknologisamarbeid mellom USA og Kina skal foregå fremover, går det i retning av frakobling. USAs *Clean Network Initiative*^{lxviii}, lansert i august, bekrefter Washingtons globale ambisjoner i samme retning. Mike Pompeo sier i innledningen til initiativet: «*We call on all freedom-loving nations and companies to join the Clean Network.*» I denne sammenhengen står «renhet» i prinsippet for at det ikke finnes kinesiske koblinger. Som eksempel finner vi tre norske selskaper, Telenor, Telia og ICE, i *Clean Network* sin liste over «rene» telekomselskaper, siden alle tre har valgt bort kinesiske Huawei som leverandør for 5G-nettet. *Clean Network* omfatter imidlertid langt mer enn 5G, som for eksempel «ren» skylagring, «rene» apper og appbutikker.

Det er mange uløste spørsmål knyttet til initiativet, ikke minst i forhold til hvordan det gagnar på kort og lang sikt, både kommersielt og sikkerhetsmessig. Dersom Huawei i fremtiden ikke kan ha tilgang til Google-universet på sine mobiltelefoner, betyr det et kritisk globalt tilbakeslag. Dersom iPhone ikke skal ha tilgang til *WeChat*, den mest brukte appen i Kina, er det tvilsomt om Apple lenger har noe marked i Kina for sine mobiltelefoner.

Det er heller ikke gitt at en strategi med utelukkning og avstand som mål faktisk gir en mer stabil og sikker verden. Et tilsynelatende uløselig dilemma med det amerikanske utgangspunktet under Trump-administrasjonen, har vært at det tilsynelatende ikke finnes rom for forbedringer på kinesisk side så lenge kommunistpartiet styrer. Joe Bidens signaler så langt er at han er langt mer på Chaudhuris linje, altså at Kina bør bekjempes med amerikansk egen innovasjon og selvtillit på vegne av verdens mektigste demokrati.

Del 3. Handel

Norsk eksport til Kina og Asias vekstmarkeder bør øke

Der Kinas andel av verdenshandelen har økt betydelig de siste tiårene, er Norge i en helt annen situasjon og i andre enden av skalaen. I en nylig utgitt rapport fra *Menon Economics* kan vi lese at: «Knappt noe OECD-land har hatt en svakere utvikling i eksport enn Norge de siste 25 årene.»^{lxx} Rapporten fremhever en markant utvikling der Asia og fremvoksende utviklingsland tar over som verdens økonomiske tyngdepunkt. Kina er den store driveren i denne utviklingen.

Samtidig øker frykten for å gjøre norsk økonomi avhengig av et stadig mer autoritært Kina. I 2019 utgjorde norsk eksport til Kina fem prosent av vår totale fastlandseksport.^{lxx} Den norske laksen blir ofte symbolet når det argumenteres for at handel går foran andre hensyn i forholdet vårt til Kina. For norsk laks er derimot Kina et lite marked, som utgjør rundt tre prosent av den totale lakseeksporten.^{lxxi}

Etter Europa og USA, er Kina allikevel vår viktigste handelspartner, men vi er milevis unna en situasjon der norsk økonomi kan sies å være avhengig av eksport til Kina. Dersom norsk eksport totalt sett skal økes er det derimot en utfordring at vi ikke eksporterer mer til de markedene som er forventet å ha sterkest vekst fremover. Det store potensialet for å øke eksporten til fremvoksende markeder fremheves i regjeringens handlingsplan for eksport lansert i oktober i år.^{lxxii}

ØKT EKSPORT TIL KINA OG ASIA BEDRER KONKURRANSEKRAFTEN

Selv om Menon-rapporten om tilstanden for Norges eksport ikke fokuserer spesielt på Kina, fremhever den noen faktorer som er verdt å merke seg:¹⁰

- Eksportbedrifter har gjennomgående betydelig høyere produktivitet enn andre bedrifter. Deltagelse i internasjonale verdikjeder gir bedriftene lettere tilgang til teknologi, kunnskap og nettverk som bidrar til at de oppnår høyere produktivitetsvekst.
- I 2019 gikk kun ti prosent av norsk eksport til sterkt voksende asiatiske markeder, mens 77 prosent gikk til det europeiske markedet som har vokst lite de siste årene.
- Betydelig mer krevende markedstilgang for eksport til fremvoksende økonomier vil også kreve andre og trolig mer omfattende virkemidler fra det offentlige.

De norske aktørene i Kina oppgir gjennomgående kompleksiteten i det kinesiske markedet som en stor utfordring, og beskriver et til tider omstendelig og krevende byråkrati som forsinker prosesser og skaper uforutsigbarhet. Det kinesiske markedet er globalt ledende innenfor netthandel og digitale salgskanaler, samt betalingssystemer, for å nevne noe. I tillegg har landet komplette verdikjeder innenfor en rekke industrier, som kan gi et verdifullt nettverk for satsing i andre markeder – spesielt i Asia der kinesiske selskaper satser stort.

Samtidig er de norske aktørene i Kina klare på at konkurransen i det kinesiske markedet er knallhard. I beskrivelser av hva som kreves er det noen overordnede faktorer som går igjen; globalt ledende teknologi, kompatible lokale partnere, samt evne og vilje til å satse kapital over tid. Det siste fremheves som en spesiell utfordring for norske bedrifter, som ofte blir små i konkurransen med andre lands selskaper. Det er sannsynlig at et krevende marked som det kinesiske skjerper konkurransevnen og produktiviteten hos bedriftene.

Jonas Gahr Støre, Arbeiderpartiets leder, lanserte i høst partiets mål om 50 prosent økning i Norges fastlandseksport innen de neste ti årene. Støre er neppe alene om å tenke at en kraftig økning av eksporten er nødvendig for å kompensere for forventet bortfall av olje- og gassinntekter.^{lxxiii} Det er vanskelig å se for seg at en slik satsing skal lykkes uten at norsk næringsliv har optimal tilgang til vekstmarkedene i Kina og Asia.

Derfor har Norge gjennom flere regjeringer hatt som mål å få til en frihandelsavtale med Kina. Sannsynligvis kreves det en vesentlig større innsats fra norske myndigheter om eksporten til Kina virkelig skal økes. Dessverre viser Menon-rapporten at norsk eksportfremme oppleves å ligge langt bak sammenlignbare europeiske land, inkludert våre skandinaviske naboer Sverige og Danmark.

KINAS SATSING PÅ MILJØ GIR MULIGHETER FOR NORSK NÆRINGS LIV

President Xi Jinping annonserte under FNs generalforsamling i september at Kina skal bli karbonnøytrale i 2060. Det er et ambisiøst mål som kommer til å være med å forme klima og miljøpolitikken i Kina i årene fremover.

Forskerne Iselin Stensdal og Gørild Heggelund ved *Fridtjof Nansen Instituttet* mener følgende aspekter preger Kinas grønne utvikling:^{lxxiv}

- Etter at USA trakk seg fra Parisavtalen har Kina orientert seg mot EU for klimasamarbeid, men økte ambisjoner handler like mye om landets egeninteresse som press utenfra.
- Kina er ledende i utvikling av fornybar energi, spesielt sol og vindkraft, i tillegg til rask utvikling av elbiler. Samtidig står energisikkerhet i høysete. Kull regnes som den mest pålitelige energikilden, og utgjør fortsatt 57 prosent av all energibruk.
- Det diskuteres hvor raskt kullforbruket kan reduseres, men det er motstridende interesser mellom Beijings ambisiøse klimamål på den ene siden, og kullproduserende provinser og statseide kraftselskaper på den andre siden.

De norske aktørene i Kina bekrefter et sterkt driv for grønn utvikling. Lederne for bedrifter med produksjon i Kina fremhever at det er strenge krav når det gjelder miljø, forurensning og utslipp, og at oppfølginger og inspeksjoner fra

¹⁰ Påfølgende punkter er tatt fra «Kan Norge tette eksportgapet?». Menon-publikasjon nr. 85/2020.

myndighetene har et betydelig omfang. Alle intervjuobjektene ser det å være industriledende innenfor klima og miljø som et vesentlig konkurransefortrinn for å lykkes i det kinesiske markedet.

Tre av intervjuobjektene, som arbeider spesielt med kinesiske investeringer i Norge beskriver at det nærmest kun er grønn teknologi som er interessant, som en av dem uttrykte det; «Nå må det alltid være et eller annet grønt når kineserne skal investere». En annen understreket at det ikke nødvendigvis må være høyteknologi, men at teknologien må kunne bidra til å optimalisere eksisterende kinesisk teknologi innen fornybarsegmentet.

Det beskrives en klar interesse for utenlandsk nisjeteknologi, der store kinesiske selskaper driver aktiv virksomhet for å lete opp samarbeidspartnere, ofte ved hjelp av datterselskaper og kontakter på bakken i Europa. Flere norske aktører har erfart kinesiske interesse uten selv å ha gjort noe for å satse i det kinesiske markedet. Eksempler på muligheter som trekkes fram:

- Norges kompetanse og sterke posisjon innenfor skipsfart og maritim sektor har fortsatt uutnyttet potensiale. Vi ligger langt fremme i elektrifisering av skip og ferger – i en tid da Kinas elver fortsatt er sentrale transportårer med kritisk forurensede vannressurser.
- Norsk satsing innen karbonfangstlagring kan kombineres med kinesiske partnere for å sikre både forskningsresultater og skalering.
- Grønn teknologi innenfor sjømatsektoren, eksempelvis innen oppdrett, der Kina satser stort.
- Overføringsteknologi fra olje- og gassindustrien, som innenfor offshore vind.

Selskapet Parat Halvorsen, som er Norges største leverandør av damp- og varmeanlegg, opplevde å bli kontaktet av den kinesiske statseide giganten State Grid Corporation of China. State Grid er verdens femte største selskap målt etter omsetning, med nesten én million ansatte.^{lxxv}

Det etablerte felleseide selskapet kan få en omsetning i det kinesiske markedet på inntil 4,5 milliarder de neste fem årene. Parats elektrodekjeler er verdensledende. Hu Yanwei, leder for satsingen i State Grid, sier til Dagens Næringsliv at Parats kjeler vil gi «*mer klimavennlig oppvarming i Nord-Kina og bedre utnyttelse av vår raske vekst innen vind- og solenergi i hele Kina.*» Med Parat på laget kan State Grid bytte ut Kinas enorme antall kullfyrte kjeler med elektrodekjeler.

Yngve Martin Halvorsen, administrerende direktør i Parat, regner med at satsingen kommer til å lede til en dobling av antall ansatte i Flekkefjord fra 75 til 150, der nøkkelkomponenter og kjerneteknologi fortsatt skal lages. Halvorsen fremhever til Dagens Næringsliv at det å komme inn i det kinesiske markedet, som er 20 ganger så stort som hele det europeiske markedet, vil ha stor betydning for fremtiden til det norske selskapet.

Det siste året har det kommet motstridene signaler når det gjelder Kinas grønne utvikling. Statsminister Li Keqiangs uttalelser i november i fjor, der han understreket Kinas behov for energisikkerhet og nedtonet viktigheten av en rask overgang bort fra fossilt,^{lxxvi} står i sterk kontrast til president Xi Jinpings lansering av karbonnøytralitet i 2060.

Li Keqiangs perspektiv kom som en konsekvens av handelskrigen, og sterkere behov for å være selvforsynt i en verden med økende grad av polarisering og proteksjonisme. Denne trenden har forsterket seg under pandemien, men det har også behovet for Kina til å fremstå som en ansvarlig stormakt i verdenssamfunnet. De to lederne illustrerer godt Kinas motstridende interesser og behov. Det som til enhver tid avgjør prioriteringene er hva som sikrer stabilitet innad i Kina. Forurensning og miljøskader har mobilisert bredt i den kinesiske befolkningen. Myndighetene kan derfor ikke risikere å ikke levere på sine grønne målsettinger.

FORUTSIGBAR MARKEDSTILGANG VIKTIGST FOR NÆRINGSLIVET

Regjeringen fastslår i handlingsplanen for eksport at frihandlingsforhandlingene med Kina er høyt prioritert.^{lxxvii} Selv om de norske selskapene i Kina naturlig nok varierer i størrelse, bransje og strategi, fremhever alle intervjuobjektene at en frihandelsavtale sannsynligvis vil ha betydelig positiv betydning for handelen med Kina. For sjømatbransjen vil en avtale være spesielt viktig. Der fersk norsk laks har en tollavgift på ti prosent, har for eksempel arge konkurrenter fra Chile nulltoll inn til Kina på sin laks. Chile og Kina har en frihandelsavtale på plass.

Øvrige norske aktører vektlegger like mye andre rammebetingelser som viktige:

- Signaleffekten fra begge lands myndigheter har stor verdi, og kan brukes aktivt i posisjonering og relasjonsbygging i Kina.
- Sterkere grad av forutsigbarhet i en tid med økende grad av usikkerhet generelt i verdenshandelen, der polarisering eskalerer og multilaterale avtaler trues.
- Forhåpning til at begge lands myndigheter setter av ressurser til forvaltning av en slik avtale, der et rammeverk inkluderer faste møteplasser for å ivareta handelen mellom landene på best mulig måte.

Bistand til mer forutsigbar tilgang til et komplekst kinesisk marked fremstår som det viktigste bidraget en frihandelsavtale kan ha for norsk næringsliv.

Den opplagte ubalansen i forholdet mellom Norge og Kina vil være en bekymring for en eventuell frihandelsavtale. Kina er en stormakt som i praksis klarer seg godt uten Norge på alle områder. Norge på sin side, med et lite hjemmemarked, er i langt større grad enn stormaktene prisgitt globale avtaleverk og markedstilgang. Vi har sett at kinesiske selskaper, for eksempel innen bygg og anlegg, ønsker prosjekter i Norge, men likevel er det rimelig å anta at tilgang til et begrenset norsk marked har mindre betydning for Kina enn motsatt vei.

NORSK NÆRINGS LIV HAR ET ANSVAR I HANDELEN MED KINA – SOM OVERALT ELLERS

Alle bedrifter har et opplagt ansvar for å følge opp miljømessige og sosiale forhold i egen bedrift, og hos leverandører, uansett hvilket land det handles med. Generelt er det et sterkt økende ESG-fokus¹¹, ikke minst drevet fram av EUs taksonomi, som senest i mars i år kom med oppdateringer når det gjelder å kunne garantere for at fundamentale arbeidsrettigheter sikres.^{lxxviii}

Fra norsk side er det verdt å merke seg Etikkinformasjonsutvalgets innstilling til regjeringen fra november i 2019.^{lxxix} Utvalget foreslår en lov om virksomhetens åpenhet om leverandørkjeder, som vil innebære *kunnskapsplikt* om risiko for negative konsekvenser for menneskerettigheter og arbeidsforhold, og *informasjonsplikt* der større virksomheter pålegges å offentliggjøre aktsomhetsvurderinger, risiko og tiltak med hensyn til blant annet tvangsarbeid og annet slaverilignende arbeid.^{lxxx} I tillegg til prosessen om en frihandelsavtale mellom Norge og Kina arbeides det også med en egen avtale på myndighetsnivå om arbeidstakerrettigheter.^{lxxxi} Dette er et område som kan være vel så krevende å følge opp for norske selskaper som kun importerer fra Kina, som for bedrifter med egen tilstedeværelse i Kina.

Kinas formidable økonomiske vekst de siste tiårene har medført økte krav til kvalitet i industriproduksjon, og denne har gått hånd i hånd med lønnsvekst hos arbeiderne. Når det gjelder sosiale forhold har Kinas klatring i verdikjeden, og økende grad av produksjon innen høyteknologi, ført til vesentlige forbedringer når det gjelder sikkerhet og arbeidsforhold i Kinas fabrikker. Sosiale forhold omfatter imidlertid også menneskerettigheter og tvangsarbeid. Kina anklages av en rekke land og organisasjoner for menneskerettighetsbrudd overfor uigurene i den vestlige Xinjiang provinsen. Anklagene inkluderer masseinternering, vilkårlig fengsling og tvangsarbeid. Beijings politikk i Xinjiang er et særdeles betent tema for USA og EU i forholdet til Kina.

USA har innført sanksjoner mot kinesiske myndighetspersoner og selskap for deres kobling til menneskerettighetsbrudd overfor minoritetsgrupper i Xinjiang.^{lxxxii} I Norge har Oljefondet solgt seg ut av det kinesiske teknologiselskapet Hangzhou Hikvision Digital Technology Co. Ltd., som har et omfattende samarbeid med myndighetene i Xinjiang. I anbefalingen fra Etikkrådet angående Hikvision lyder begrunnelsen: «... en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til grove brudd på menneskerettighetene.»^{lxxxiii}

Det er heist et rødt flagg i forhold til selskaper med koblinger til Xinjiang. Det er ikke det samme som at all næringsvirksomhet i provinsen er uakseptabel, men det betyr at norske selskaper, om de er etablert i Kina eller ikke, må forsikre seg om at de kan stå inne for et eventuelt engasjement i regionen.

¹¹ ESG står for «Environmental, Social and Governance» og kan oversettes til miljø-, samfunns- og styringsmessige forhold. Fra «Bærekraft på børser 2020.» The Governance Group.

Del 4. Anbefalinger

De norske selskapene beskriver i hovedsak at det blir stadig mer krevende å lykkes i Kina, der innovasjonen og konkurransekraften hos lokale selskaper blir stadig sterkere.

Samtidig blir det kinesiske markedet viktigere på grunn av vekstutsiktene, sterk innenlands kjøpekraft, og en teknologiutvikling som øker relevansen av å investere i forskning og utvikling i Kina. Om noe, så har koronakrisen forsterket Kinas globale posisjon når det gjelder fremtidig markeds- og produksjonskraft. Få ser for seg at det er mulig med globalt ledende posisjoner innenfor maritim industri, der Norge har verdensledende selskaper, uten en sterk posisjon i det kinesiske markedet.

Norsk fastlandseksport til Kina er på et så lavt nivå, at det er lite relevant å diskutere hvorvidt vi står i fare for å gjøre norsk økonomi avhengig av Kina. Med dette bakteppet er utgangspunktet for anbefalingene at Norge er tjent med å øke eksporten til Kina. En dreining av eksporten mot Kina og vekstmarkedene vil styrke norske selskapers konkurransekraft, og det vil kunne gi et vesentlig bidrag til å øke norsk eksport totalt sett – i en tid da vi forventer bortfall av olje- og gassinntekter.

En frihandelsavtale med Kina er viktig som et rammeverk, men det kreves langt mer for å lykkes med å virkelig øke eksporten til det kinesiske markedet.

- **Lage en ny Kinastrategi.** I en tid der polariseringen tiltar, og der skepsisen til Kina generelt sett øker, vil det være krevende for Norge å lage en Kinastrategi som legger til grunn at vi bør øke samarbeidet med Kina. Men fordi Kina sitter med nøkkelen til å løse vår tids største utfordringer er dette desto mer nødvendig. En Kinastrategi bør blant annet ta for seg hvordan Kinakompetansen i Norge på tvers av sektorer og fagområder best mulig kan samles og utnyttes. Behovet for kunnskap om Kinas utvikling vil bare øke i årene som kommer. Da blir det avgjørende å ha en strategi for hvordan selskaper og institusjoner mest effektivt kan videreutvikle og nyttiggjøre seg den kunnskapen som finnes.
- **Betydelig økt satsing på eksportfremme til Kina og Asia.** For å få opp eksporten til store og komplekse markeder, som det kinesiske og andre asiatiske markeder, kreves en betydelig innsats og risikovilje. Norge har et lite hjemmemarked, og dermed også gjennomgående mindre selskaper enn landene vi konkurrerer med. Dermed kreves det vesentlig større satsing på eksportfremme fra myndighetene og mer samarbeid med næringslivet, enten det er snakk om områder der Norge tradisjonelt har stått sterkt, eller sektorer der norske aktører har kortere historie i det kinesiske markedet.
- **Matche norske styrker med kinesiske megatrender.** Kinas fjortende femårsplan fortsetter med store ambisjoner innenfor flere områder med muligheter for norsk-kinesisk samarbeid, spesielt innenfor områder der norske selskaper har teknologi og kompetanse som bidrar til å ta grønn utvikling i Kina raskere fremover. Når norske selskaper opplever kinesisk interesse uten selv å ha vurdert satsing i Kina, sier det noe om et uutnyttet potensial. Utenrikstjenesten og virkemiddelapparatet bør, sammen med næringslivet, finne nye måter å arbeide effektivt sammen på for å bedre identifisere og realisere prosjekter.
- **Bidra til EUs styrking av et selvstendig forhold til Kina.** Selv med et nytt lederskap i USA skal Norges forhold til Kina bygges opp i en tid med eskalerende polarisering, norsk medlemskap i FNs sikkerhetsråd og fortsatt press fra Washington. For å mestre balansegangen vil det være klokt å spille opp, og bidra til, EUs strategiarbeid – der Kina betraktes både som en «strategisk rival» og som en viktig partner. I en tid der frontene er steile, og spenningene øker, kan tydelige posisjoner i kompaniskap med EU gi vel så gode resultater som alenegang.
- **Økt oppmerksomhet på sosiale forhold i Kina.** Det er heist et rødt flagg i forhold til brudd på menneskerettigheter og tvangsarbeid når det gjelder kinesiske myndigheters behandling av minoritetsgruppen uigurene i provinsen Xinjiang. For norske bedrifter med tilstedeværelse i Kina, og for selskaper som importerer varer fra Kina, er dette en problemstilling som krever oppmerksomhet og konkrete tiltak. Norske bedrifter må kunne stå inne for alle deler av sin virksomhet i Kina. Det betyr behov for en tydelig strategi for hvordan sosiale forhold i egen virksomhet, og ikke minst hos leverandører, skal følges opp. Her bør virkemiddelapparatet tilby konkret hjelp til hvordan spesielt små og mellomstore bedrifter kan innfri norske aktsomhetskrav når det gjelder leverandørkjeder og produksjon.

- i <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/verdensledende-inn-i-et-nytt-tiar/id2706663/>
- ii http://mm.aftenposten.no/dokumenter/2016-12-19_Norway_China_statement_19dec16.pdf
- iii <https://www.pewresearch.org/global/2020/10/06/unfavorable-views-of-china-reach-historic-highs-in-many-countries/>
- iv <https://www.dn.no/utenriks/koronaviruset/kina/japan/asias-storste-okonomier-skyter-fart-legger-koronapandemien-bak-seg/2-1-904335>
- v <https://www.state.gov/communist-china-and-the-free-worlds-future/>
- vi <https://www.dagsavisen.no/nyheter/verden/stoltenberg-kinas-fremvekst-okker-trusselen-mot-apne-samfunn-1.1726432>
- vii <https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-warns-europe-nato-is-becoming-brain-dead>
- viii <https://forsvaretsforum.no/alliert-trening-usa/fra-650-til-rundt-20-us-marines-i-norge-mellom-ovelsler/130751>
- ix <https://www.tv2.no/a/11623874/>
- x <https://foreignpolicy.com/2016/09/06/the-unfinished-legacy-of-obamas-pivot-to-asia/>
- xi <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/e8vmEI/natos-kina-diskusjon-synliggjor-norges-krevende-balansegang-johannes>
<https://www.highnorthnews.com/nb/kinesisk-aktivitet-okker-i-nordomradene-ingen-tegn-til-militaer-tilstedevaerelse-ifolge-ifs-forsker>
- xii <https://www.state.gov/communist-china-and-the-free-worlds-future/>
- xiii https://ash.harvard.edu/files/ash/files/final_policy_brief_7.6.2020.pdf
- xiv https://cdn2.hubspot.net/hubfs/440941/Trust%20Barometer%202020/2020%20Edelman%20Trust%20Barometer%20Global%20Report.pdf?utm_campaign=Global:%20Trust%20Barometer%202020&utm_source=Website
- xv "Why America Must Lead again. Rescuing U.S. Foreign Policy After Trump." Joseph R. Biden i *Foreign Affairs*. Mars/April 2020.
- xvi <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3101552/china-pledges-expanded-trade-eu-stops-short-market-access>
- xvii https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/user_upload/Green-List_for_Europe-China_Economic_Interactions_EN_2020.pdf
- xviii <https://thediplomat.com/2020/09/china-eu-leaders-hold-intense-virtual-meeting/>
- xix <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3093235/chinas-unemployment-crisis-shows-no-signs-easing-graduates>
- xx <https://www.statista.com/chart/17805/countries-with-the-biggest-purchasing-power/>
- xxi <https://www.ft.com/content/5f28cd8c-407c-418d-bb45-8d81bd2fdbbc>
- xxii <https://www.ft.com/content/d93027ec-5b19-4186-a438-3d70761fbbac>
- xxiii <https://www.ft.com/content/6f65b053-af11-4fee-a0c6-43adbe3f4e00>
- xxiv <https://news.cgtn.com/news/2020-09-05/China-outperforms-most-G20-members-in-Q2-GDP-growth-Tx3fT5yupq/index.html>
- xxv <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3107899/chinas-economic-recovery-powers-manufacturing-services>
- xxvi <https://www.economist.com/finance-and-economics/2020/07/18/chinas-world-beating-growth-rate-of32>
- xxvii <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-07-23/china-s-economy-will-now-grow-2-5-this-year-ubs-says>
- xxviii <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3107899/chinas-economic-recovery-powers-manufacturing-services>
- xxix <https://www.china-briefing.com/news/chinas-stimulus-measures-after-covid-19-different-from-2008-financial-crisis/>
- xxx https://biopen.bi.no/bi-xmlui/bitstream/handle/11250/93338/Magma%202010_03%20sachsen.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- xxxi <https://www.ft.com/content/304d0fe3-6456-41e5-a765-29483cc02262>
- xxxii <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3084979/china-debt-how-big-it-who-owns-it-and-what-next>
- xxxiii <https://www.ft.com/content/0cc94fb6-8b35-427d-9f98-dc727303ebbf>
- xxxiv [https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=ECO/WKP\(2019\)5&docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=ECO/WKP(2019)5&docLanguage=En)
- xxxv <https://www.cfr.org/blog/return-big-chinese-surpluses-and-large-us-deficits>
- xxxvi «One armed Fighter». The Economist. September 19th-25th 2020.
- xxxvii <https://www.eiu.com/n/eiu-global-outlook-fiscal-trouble-in-sight/>
- xxxviii <https://www.beltandroad.news/2020/08/01/impact-of-covid-19-on-belt-road-initiative/>
- xxxix <https://www.ft.com/content/876d33c5-f3b7-4b13-823a-1d171512dbe7>
- xl <https://www.ft.com/content/fa3a9746-65da-4b32-afde-eb6f858e7c03>
- xli <https://economictimes.indiatimes.com/markets/commodities/news/china-to-buy-record-amount-of-american-soybeans-in-2020/articleshow/77761619.cms>
- xlii <https://www.cnbc.com/2020/08/13/chinas-progress-in-buying-us-goods-under-phase-one-trade-deal-in-charts.html>
- xliii <https://www.ft.com/content/2b85124a-2196-42ec-96bb-4e9a3cb962dd?desktop=true&segmentId=7c8f09b9-9b61-4fbb-9430-9208a9e233c8#myft.notification:daily-email:content>
- xliv "Why America Must Lead again. Rescuing U.S. Foreign Policy After Trump." Joseph R. Biden i *Foreign Affairs*. Mars/April 2020
- xlv <https://www.forbes.com/sites/rickhelfenbein/2020/10/12/senator-harris-on-trumps-china-strategy-you-lost-that-trade-war/?sh=16755b473253>
- xlvi <https://thediplomat.com/2020/10/chinas-fifth-plenum-what-you-need-to-know-2/>
- xlvii Relevante artikler om *China standards 2035*:
<https://www.cnbc.com/2020/06/22/china-standards-2035-tech-plan-could-face-challenges-to-live-up-to-hype.html>

- <https://www.china-briefing.com/news/what-is-china-standards-2035-plan-how-will-it-impact-emerging-technologies-what-is-link-made-in-china-2025-goals/>
- <https://www.ft.com/content/0c91b884-92bb-11e9-aea1-2b1d33ac3271>
- ^{xlviii} <https://thediplomat.com/2020/10/chinas-fifth-plenum-what-you-need-to-know-2/>
- ^{lix} <https://www.scmp.com/property/hong-kong-china/article/3005615/what-does-chinas-move-relax-residency-curbs-mean-property>
- ^l <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3100482/chinas-inward-facing-dual-circulation-strategy-leaves-many>
- ^{li} <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-10-23/elon-musk-opened-tesla-s-shanghai-gigafactory-in-just-168-days>
- ^{lii} <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-09-11/tesla-plans-to-start-shipping-china-built-cars-to-europe-asia>
- ^{liii} <http://www.europeanchamber.com.cn/en/publications-business-confidence-survey>
- ^{liv} <https://www.dnvgl.com/news/dnv-gl-establishes-new-ai-research-centre-in-shanghai--143372>
- ^{lv} <https://www.amchamchina.org/about/press-center/amcham-statement/2020-business-climate-survey-released>
- ^{lvi} <https://www.lego.com/nb-no/aboutus/news/2020/january/lepin-case/>
<https://www.theguardian.com/business/2019/mar/22/jaguar-land-rover-wins-landmark-case-against-chinese-evoque-copycat>
- ^{lvii} <https://marker.medium.com/will-apple-ever-choose-india-over-china-2ea5a4fad886>
- ^{lviii} <https://www.indiatvnews.com/business/news-apple-iphone-china-to-shift-production-lines-india-generate-jobs-produce-laptops-tablets-computers-639013>
- ^{lix} <https://www.ibtimes.com/apple-met-several-challenges-extending-manufacturing-india-2935857>
- ^{lx} <https://marker.medium.com/will-apple-ever-choose-india-over-china-2ea5a4fad886>
- ^{lxi} <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3104060/angela-merkel-warns-china-do-more-open-or-risk-more>
- ^{lxii} <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3104060/angela-merkel-warns-china-do-more-open-or-risk-more>
- ^{lxiii} <https://www.ft.com/content/cdf696fb-5d40-4ecd-a1d2-81007e59a23e>
- ^{lxiv} <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-53625344>
- ^{lxv} <https://www.globaltimes.cn/content/1201625.shtml>
- ^{lxvi} <https://www.ft.com/content/cdf696fb-5d40-4ecd-a1d2-81007e59a23e>
- ^{lxvii} <https://www.ft.com/content/84c73841-ef42-4d97-8a6e-b7d02d5fda20?desktop=true&segmentId=7c8f09b9-9b61-4fbb-9430-9208a9e233c8#myft:notification:daily-email:content>
- ^{lxviii} <https://www.state.gov/the-clean-network/>
- ^{lxix} <https://www.menon.no/wp-content/uploads/2020-85-Kan-Norge-tette-eksportgapet.pdf>
- ^{lxx} <https://www.ssb.no/utenriksokonomi/artikler-og-publikasjoner/norges-viktigste-handelspartnere>
- ^{lxxi} <https://e24.no/naeringsliv/i/4q81O6/eksporten-av-norsk-laks-til-kina-falt-med-80-prosent-i-februar>
- ^{lxxii} <https://www.regjeringen.no/contentassets/a60f7f916d424bb5b79903ebcdba1ace/205552-nfd-handlingsplan-web.pdf>
- ^{lxxiii} <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/store-lanserer-harete-eksportmal-50-prosent-opp-pa-ti-ar-1.1777975>
- ^{lxxiv} <https://www.dn.no/innlegg/fn/kina/xi-jinping/innlegg-et-uventet-skrutt-men-svart-positivt-for-klimaet/2-1-884343>
- ^{lxxv} https://www.dn.no/markedsparat-halvorsen/flekkefjord/yngve-martin-halvorsen/familiebedrift-fra-flekkefjord-gjor-kjempeavtale-med-verdens-fjerde-storste-selskap/2-1-696518?_l
- ^{lxxvi} <https://chinadialogue.net/en/energy/11642-is-coal-power-winning-the-us-china-trade-war/>
- ^{lxxvii} <https://www.regjeringen.no/contentassets/a60f7f916d424bb5b79903ebcdba1ace/205552-nfd-handlingsplan-web.pdf>
- ^{lxxviii} <https://insights.nordea.com/en/sustainability/eu-taxonomy-update-2/>
- ^{lxxix} <https://www.regjeringen.no/contentassets/7fb040bb744c43d0896b99a3dbbc91cb/195794-bfd-etikkrapport-web.pdf>
- ^{lxxx} <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/utvalg-foreslar-etikkinformasjonsplikt/id2680049/>
- ^{lxxxi} <https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/handel/nfd---innsiktsartikler/frihandelsavtaler/partner-land/kina/id457436/>
- ^{lxxxii} <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm1073>
- ^{lxxxiii} <https://etikkradet.no/files/2020/09/Hikvisjon-Tilr%C3%A5dning-om-utelukkelse-nor.pdf>

THE GOVERNANCE GROUP

The Governance Group er et uavhengig analyse- og rådgivningsfirma med spisskompetanse innen risikoidentifisering, styring, oppfølging og rapportering av bærekraft.

The Governance Group benytter en systematisk tilnærming til ESG der kartlegging av vesentlig risiko danner grunnlaget for å gjennomføre analyser og utvikle strategier, styringsdokumenter og rapporter for – og i samarbeid med kundene våre. Dette bidrar til å minimere risiko knyttet til ESG samt styrke kundenes posisjon i markedet. Vi arbeider etter anerkjente standarder og i henhold til lovpålagte regelverk slik at våre kunder har de beste forutsetningene for å treffe gode beslutninger og kommunisere effektivt internt og eksternt.

Kundene er selskaper innen bank, kapitalforvaltning, fornybar energi, olje- og gassutvinning, telekom, shipping, infrastruktur og eiendom. TGG gjennomfører også utredningsprosjekter for offentlige myndigheter, bl.a på politisk risiko, anti-korrupsjon, menneskerettigheter og miljø. Vi har et kjerneteam i Oslo og et nettverk av rådgivere i USA, Europa, Asia og Afrika.

TEAM

Joachim Nahem
Partner

MSc. Menneskerettigheter
London School of Economics

Maria Gjølberg
Partner

PhD. i Internasjonal politisk økonomi
Universitetet i Oslo

Kristian R. Andersen
Partner

Siviløkonom
Norges Handelshøyskole

Gro Stake
Prosjektleder

MSc. i Industriell Økonomi
og Teknologiledelse
NTNU

Josefine Eggum
Seniorrådgiver

MSc. i International Business
Copenhagen Business School

Dyveke Elset
Seniorrådgiver

MA i Internasjonal politisk økonomi,
University of Kent

Annik Cecilie Saxegaard Falch
Seniorrådgiver

Siviløkonom (NHH)
MA i Filosofi og politikk (LSE)

Amanda Sørum
Rådgiver

MSc. i Bærekraft og innovasjon
HEC Paris

Henning Kristoffersen
Spesialrådgiver

Ph.d.-kandidat,
kinesisk entreprenørskap
Universitetet i Oslo

Jannik Arvesen
Spesialrådgiver

BA i statsvitenskap
Yale University

THE
GOVERNANCE
GROUP

The Governance Group AS
Grev Wedels plass 2
0151 Oslo, Norway

Org.nr. 916 909 403
thegovgroup.org
Tel +47 22 83 43 00